

VIRTUAL O'YINLARNING YOSHLARNING ONGIGA
PSIXOLOGIK TA'SIRI

Jalilova Muhayyo

Andijon Davlat Universiteti Ijtimoi

Iqtisodiyot fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada, jamiyatda keng tarqalgan virtualizatsiyaning, yani, hayotimizda internet, san'at, va boshqa sohalarda elektronik muhitlarning ko'payishi va ularning bizga o'tkazgan ta'siri haqida so'z bor. Bu jarayon, yoshlar o'rtasidagi ko'plab insonlar uchun muhimdir, chunki ular o'zlarini bu yangi muhitda oshirish, ma'lumot olish va ularga qarshi kelish uchun zarur bo'lgan ko'nikma va qobiliyatlarini rivojlantirishlari mumkin. Lekin, buning salbiy jihatlari ham mavjud: internet va virtual kommunikatsiyalar odamlarning jismoniy faollik darajasini kamaytirishi, aloqani kuchaytirish, va axvolini yo'qotishi mumkin. Maqoladagi "virtual olam" atamasi, dijital muhitni, internetdagi o'zgaruvchilar va vositalar tarmoqlarini ifodalaydi, bu esa bizning online faoliyatlarimiz va ularning hayotimizga o'z ta'sirini anglatadi. Umuman olganda, bu maqola, dijital dunyoning bizning jismoniy, psixologik, va jamiyatimizga olib kelgan o'zgarishlarni tahlil qiladi.

Kalit so'zlar: Internet, ijtimoiy tarmoqlar, kasallik, tobelik, borliq, elekton o'yinlar, ommaviy madaniyat, strategiya, auksion.

Internet hozirgi zamon talabidir. Uning hayotimizning bir qismiga aylanishi sir emas. Internetning qulayliklari juda ko'p bo'lishiga qaramay, uning salbiy jihatlari ham mavjud. Uzog'imizni yaqin qilish bilan birga, biz kerakli ma'lumotlarni tez topa olamiz. Internetdan foydalanish ko'zimizda. Hozirgi kunda internetni turli maqsadlarda foydalanishmoqda. Internetdagi virtual o'yinlar yoshlarga ta'sirini o'tkazish orqali ularning ma'naviy va ruhiyoti zarar ko'rab kelyapti. Bu virtual o'yinlar, Amerika Tibbiyot Assotsiatsiyasi tomonidan aqliy zaiflik kasalliklari ro'yxatiga qo'shilgan. Shifokorlar ishora qilishicha, bu kasallik kuniga ikki-uch soatdan ortiq o'yin o'ynaydigan har qanday kishi salomatligiga xavf soladi. Bu internetdan ko'ngil xushlik izlaydiganlarga ham tegishli. Kompyuter o'yinlarining ortiqcha foydalanishiga olib kelgan muammolar ko'pchilikni xavf solib kelayotgan tibbiyotchilarning diqqatini qozonmoqda.

Virtual o'yinlarning yoshlarning o'ngiga psixologik ta'siri haqida gapirishga tushunarli bo'lishi kerak. Bu o'yinlar uchun o'ynash va ularning faolligi yoshlarning ma'naviy, ruhiy, va jismoniy rivojlanishiga ta'sir etadi. Virtual o'yinlar o'ynash yoshlarda kognitiv va jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirishi mumkin, masalan, strategik o'yinlar tushunish, reaksiya tezligi va muhokama qobiliyatlarini oshirishi mumkin. Bunda, o'yinlar yoshlarning tushunishlarini o'rganish, muhokama qilish, va muammosiz muhokama qilishni o'rganishga yordam beradi. Bizga, virtual o'yinlar yoshlarning ijodiylik va ish rohatini oshirishi mumkin¹. Ba'zi o'yinlar yaratuvchi bo'lish, dizayn qilish, va strategiya rivojlanishi uchun qo'llaniladi. Bu, yoshlarning ijodiy va muhokama qobiliyatlarini oshirishi va ularni yangi

¹ Boysoatovna, R. R. (2022). KASB TANLASH MOTIVATSIYASI NAMOYON BO'LISHIDA PSIXOLOGIK OMILLAR. FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES, 1(11), 65-69

yaratuvchi yechimlar izlashga rag'batlantirishi mumkin. Biroq, virtual o'yinlar ham ko'p joyda yoshlarda salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, o'ynash vaqtida o'yinlar jismoniy faoliyatni kamaytirishi, aloqani buzish, va jismoniy va ruhiy sodir bo'lishga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, ba'zi o'yinlar yoshlarda muammo va qo'rqinch tajribalarga olib kelishi mumkin, uning natijasida depresiya, anxietet, yoki agresivlik kabi muammolarga duch kelsa ham bo'ladi.

Shuningdek, virtual o'yinlar tizimli va zararli muhitni o'z ichiga olgan bo'lishi mumkin, masalan, internetdagi yaxshi ko'rishish yoki maqbul ko'rishish bo'lmagan materyallarga duch kelish. Bu esa yoshlarda mantiqiy va jismoniy salomatlikga zararli olib kelishi mumkin. Jumladan, virtual o'yinlar yoshlarning o'ngiga muxofazatli ta'sir qilishi mumkin, ammo ularning foydali yoki zararli ta'sir ko'rsatishi o'zgaruvchi bo'lib, ularni o'z vaqtida va maqsadlariga muvofiq foydalanish kerak. Ota-onalar va muhit ularni bu o'yinlardan o'z vaqtida cheklash, ularning o'z foydalanishlarini nazorat qilish va ularning ruhiy salomatliklarini ta'minlash uchun yordam berish kerak.

Internet mavjud bo'lmagan davrda axborotlarni dunyo bo'yicha yetkazishning eng tezkor usuli televizor edi, lekin bugungi kunda axborotlar telekompaniyalar orqali bir necha soniyalik mobaynida butun dunyo bo'ylab tarqatilmoqda. Jamiyatimiz ham allaqachon o'zlarini qiziqtirgan yangiliklarni ijtimoiy tarmoqlardan izlashni o'rganib qoldi. Televizor esa jamiyatimiz tomonidan asosan siyosiy yangiliklarni ishonchli manbasi sifatida kuzatib boriladi. Internetning ijtimoiy tarmoqlarning kashf etilishi shunday imkoniyatlar yaratdi. Ammo, bu kashfiyot boshqa kashfiyotlarning salbiy va hatto ayrim havfli jihatlarni ham namoyon etdi. Ma'lumotlar, yangiliklar, e'lonlar katta tezlikda tarqalishi dunyo jamoatida katta o'zgarishlarga va ayrim xavflarga olib keladi. Ayniqsa, gap yosh avlod haqida kelganida bu xavfi yaqqol sezish qiyin emas. O'zbekistonda ham o'yinlar o'rtasida PUBG juda mashhur. Yoshlarining 60-70 foizi shaxsiy akkountlarga ega va ularning himoya tizimi yuq. Bu oqibatlarining yaxshilikka olib kelish imkoniyati yo'q². O'zbekistonda o'tkazilgan ijtimoiy so'rovnoma natijalariga ko'ra, 12-16 yoshdagi o'smir bolalar kompyuter o'yinlari bilan suhbatlashishni afzal ko'rsatadilar. O'smirning 43,7 foizi o'quv adabiyotlarini o'qish bilan cheklanar ekan. Axborotlarda ma'lum bo'lgan ma'lumotlarga ko'ra, 15 yoshdagi Rossiyalik bola onasini pichoqlab o'ldirgan. Bu holatlar bizda ham g'am va qo'rqinch o'zgartirishi mumkin.

Tarbiya jarayonini to'g'ri tashkil qilish va farzandni doimiy nazorat qilib turish muhimdir. Lekin, internetni butunlay cheklash qiyinroq masaladir. Buning sababi, bolaning qiziqishi tabiiydir va ta'qiqlangan narsalar ko'proq qiziqishi mumkin. Bu yuzdan, farzandga internetdan to'g'ri foydalanishni o'rgatish va uni cheklash oson emas. Turli xil kompyuter o'yinlarining, masalan, "aksion", "strategiya", yoki "shuter" kabi o'yinlar, qattiq nazorat va tanqidiy munosabatlarga muhtoj bo'lishi mumkin³. Bu o'yinlar qanday foydalanganligiga qarab, ularning salbiy ta'sirlari va muammoatlari haqida farzandingizga tushuntirish kerak. Internetga kirib kelganida, o'zingizga maqbul bo'lgan, ilmiy ma'lumotlarni olishga yordamchi platformalarni tanlashingiz foydali bo'ladi.

Odatda, farzandni o'sib kelayotgan narsalardan qat'iyroq himoya qilish uchun ota-ona va pedagoglar turli ilmiy va ijtimoiy vazifalarni bajarishadi. Ularning barcha qo'rsliklarni va o'yinlarni o'rganish, salbiy ta'sirlari haqida ogohlantirish, va ularni qiziqishlaridan ijtinob qilish muhimdir⁴. Oilada eng asosiy vazifalardan biri - farzandni yaxshi o'qitish va ularning jamiyatdagi ma'naviy, ijtimoiy va intellektual rivojlanishini ta'minlashdir.

² Boysoatovna, R. R. (2023). ABU ALI IBN SINO ASARLARIDA PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK YONDOSHVUNING O'ZIGA HOS JIHATLARI. *Scientific Impulse*, 1(6), 419-423

³ Салохиддинова Газалхон Бекмирзаевна (2018). Профессиональная социализация будущих педагогов вуза. *Вопросы науки и образования*, 1 (13), 124-126

⁴ Boysoatovna, R. R. (2022). O'RTA ASR SHARQ OLAMI YETUK MUTAFFAKKIRI ABU NASR FAROBIY ASARLARIDAGI PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK QARASHLAR. *Scientific Impulse*, 1(4), 737-739.

Ushbu mazkur ma'lumotlar avlodning o'qitilishi, tushunilishi, va o'sishida ota-ona va o'qituvchilarning muhim rol o'ynaydi. Tarbiya jarayonini to'g'ri tashkil qilish va farzandni doimiy nazorat qilib turish juda muhimdir. Farzandga internetni butunlay cheklash mumkinmi? Afsuski, bunaqa ish qilish xato, chunki ta'qiqlangan narsalar bolada qiziqishning kuchayishi tabiiy⁵. Turli xil kompyuter o'yinlarining, masalan, "aksion", "strategiya", yoki "shuter" kabi bir qator o'yinlarning qaysi biri bo'lishidan qat'iy nazar bolani jazavaga tushish, tajovuzkorlik, ruhiy buzilishlardan asrash uchun internetdan to'g'ri foydalanishni o'rgatish muhim. Boshqacha aytganda, internet global tarmoq insoniyat hayotiga qandaydir o'yinlarni o'ynab huzurlanish uchun emas, balki ilm-fan taraqqiyoti uchun ilmiy ma'lumot va axborotlarni olish imkonini yaratish maqsadida kirib kelgan. Farzand tarbiyasida muhim o'rin egallaydi, uning dunyoqarashi shakllanishiga xizmat qiladigan, faoliyat mezonini ezgulikka yo'nalishga yo'l qo'ymaslik kerak. Ma'lumki, o'sib kelayotgan bola beg'ubor bo'lgani bois, ro'parasidagi odamdan yomonlikdan kutmaydi. Xuddi shu tariqada bola uchun qiziqarli bo'lgan o'yinlarning salbiy ta'sirlarga olib kelishi uning xayoliga ham kelmaydi. Ularni hushyorlikka o'rgatish, tushuntirish, eng asosiysi, ko'ziga chiroyli ko'ringan narsalarga mahliyo bo'lib ketadigan darajada nodonlik botqog'iga botmasligining oldini olish ota-onalar va pedagoglar jamiyatdagi ajralmas burchidir. Barkamol avlod tarbiyasida oila birinchi maktab vazifasini o'taydi. Bolani yoshligidan yolg'on gapirmaslikka, to'g'ri fikrlashga, har bir narsadan to'g'ri foydalanishga o'rgatish, vatanga muhabbat tuyg'ularini shakllantirish dastlab oilada amalga oshiriladi⁶.

Xulosa o'rnida aytishimiz mumkinki, farzandlarimizni internetni o'rganishiga yo'l qo'ymaslik juda muhimdir. Biz ularni ko'zlariga chiroyli ko'ringan narsaning tashqi tomoniga emas, balki mohiyatiga e'tibor berishga o'rgatishga intilamiz. Virtual o'yinlarning yoshlarning o'ngiga muxofazatli ta'siri haqida xulosani ko'rsatish mumkin. Bu o'yinlar yoshlarda kognitiv va jismoniy rivojlanishni ta'minlashda yordam berishi mumkin, ammo ularning salbiy ta'siri ham mavjud. Yoshlar o'yinlar orqali strategik va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishi, maslahat berish, va muammo yechish qobiliyatlarini oshirishi mumkin. Bunday o'yinlar ham yoshlarda ish joyini o'rganishga yordam berishi mumkin. Biroq, uning salbiy jihati ham mavjud. Ba'zi o'yinlar jismoniy faoliyatni kamaytirishi, aloqani buzish va depressiya, anxietet, yoki agresivlik kabi muammolarga olib kelishi mumkin. Shuningdek, virtual o'yinlar yoshlarda tizimli va zararli muhitni o'z ichiga olgan bo'lishi mumkin. Ular o'z vaqtida va maqsadlariga muvofiq foydalanish kerak, va ota-onalar va muhit ularni bu o'yinlardan o'z vaqtida cheklash, ularning o'z foydalanishlarini nazorat qilish va ularning ruhiy salomatliklarini ta'minlash uchun yordam berish kerak. Bu, ularning "o'yinbozlik" kasaliga duchor bo'lishdan asrash uchun juda muhimdir. Ular internetni foydali maqsadlar uchun ishlatishni o'rganish kerak, ammo uning zararli tomonlaridan ham ehtiyot bo'lishganini tushuntirishimiz kerak. O'zaro ish olib borish va tushunish, mas'uliyatni o'zlashtirish uchun ham biz barchamiz birdek mas'ulmiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Boysoatovna, R. R. (2022). KASB TANLASH MOTIVATSIYASI NAMOYON BO'LISHIDA PSIXOLOGIK OMILLAR. FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES, 1(11), 65-69
2. Boysoatovna, R. R., & Muxayyo, A. (2023). TIBBIYOT XODIMLARI O'RTASIDAGI IJOBIY MUHITNI YARATISHGA QARATILGAN PSIXOLOGIK TAVSIYALAR. Scientific Impulse, 1(6), 424-429.

⁵ Boysoatovna, R. R. (2023). THE EFFECT OF TRUST BETWEEN THE DOCTOR AND THE PATIENT ON THE EFFECTIVENESS OF TREATMENT. Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(3), 482-485.

⁶ Rohat, R. (2021, February). THEORETICAL OVERVIEW OF THE PERSONALITY OF THE LEADER. In Archive of Conferences (pp. 42-44).

3. Boysoatovna, R. R. (2023). ABU ALI IBN SINO ASARLARIDA PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK YONDOSHUVNING O'ZIGA HOS JIHATLARI. *Scientific Impulse*, 1(6), 419-423
4. Boysoatovna, R. R. (2023). TALIM DARAJASI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBALARDAN FOYDALANISH. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 1(6), 490-496
5. Boysoatovna, R. R. (2022). O'RTA ASR SHARQ OLAMI YETUK MUTAFFAKKIRI ABU NASR FAROBIY ASARLARIDAGI PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK QARASHLAR. *Scientific Impulse*, 1(4), 737-739.
6. Ибрахимов, Б. (2023). НИ ВЕСЕЛОВСКИЙ КАК ИССЛЕДОВАТЕЛЬ СРЕДНЕЙ АЗИИ. *Interpretation and researches*, 1(4).
7. G'ulomjonov, O. (2023). OILAVIY HUQUQLARNI AMALGA OSHIRISH VA OILAVIY MAJBURIYATLARNI BAJARISH. *Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi*, (7), 856-860.
8. Абдуллаев, А. Н. (2020). SOCIAL AND ECONOMIC FACTORS OF COUVOLUTION PROBLEMS. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 2(8), 150-155.
9. Tolibjonovich, M. T., & Rahimjon o'g'li, G. O. (2021). Prerequisites For The Development Of A Leasing Mechanism In Public-Private Partnership. *International Engineering Journal For Research & Development*, 6 (SP), 5.
10. Rohat, R. (2021, February). THEORETICAL OVERVIEW OF THE PERSONALITY OF THE LEADER. In *Archive of Conferences* (pp. 42-44).
11. Салохиддинова Газалхон Бекмирзаевна (2018). Профессиональная социализация будущих педагогов вуза. *Вопросы науки и образования*, (1 (13)), 124-126
12. Boysoatovna, R. R. (2023). THE EFFECT OF TRUST BETWEEN THE DOCTOR AND THE PATIENT ON THE EFFECTIVENESS OF TREATMENT. *Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities*, 11(3), 482-485.